

РЕЦЕНЗИИ И ОБЗОРИ / REVIEWS AND SURVEYS

НАДЕЖДА КОСТОВА. ГЛАГОЛНИ НЕОЛОГИЗМИ В БЪЛГАРСКИЯ ЕЗИК.
СОФИЯ, АВАНГАРД ПРИМА, 2018.

Резюме: В рецензията се разглеждат основните теми, изследвани в монографията на Н. Костова „Глаголни неологизми в българския език“. Представят се анализирани в нея проблеми: начин на възникване на глаголните неологизми, техните семантични и словообразователни отношения и интеграция в езиковата система, особеностите и типологията на преносните значения при семантичните неологизми. Изтъква се приносът на монографията за българската неология и неография.

NADEZHDA KOSTOVA. VERBAL NEOLOGISMS IN THE BULGARIAN LANGUAGE. SOFIA, AVANGARD PRIMA PUBLISHING HOUSE, 2018.

Abstract: The review addresses the main topics explored in Nadezhda Kostova's monograph *Verbal Neologisms in the Bulgarian Language*. The author presents the main issues analysed in the study: the formation of verbal neologisms, the semantic and word-formation relations they enter into, their integration into the language system, as well as the peculiarities and typology of the figurative meanings of semantic neologisms. Special attention is paid to the contribution of the monograph to Bulgarian neology and neography.

Монографията на Н. Костова „Глаголни неологизми в българския език“ представлява първото цялостно проучване на този тип неологизми в българския език. Трудът е актуален както поради важноста на проблемите на неологията в българския език, така и поради отсъствието на по-сериозно изследване върху глаголните неологизми в езика ни. Изследването се основава на значителен лексикален материал: разгледани са 1100 глаголни неологизма, от които около 200 семантични неологизма. Неологизмите са анализирани в редица аспекти: начини на възникване, семантични и словообразователни отношения и връзки, интеграция в езиковата система, класификация според употребата им в различни области. Много ценен аспект, разработен в труда, се отнася до метафоричния пренос и моделите на вторичната номинация при семантичните глаголни неологизми. Освен теоретични в изследването се засягат и лексикографски проблеми, като се разглеждат редица особености в лексикографското представяне на глаголните неологизми.

В труда е използван много последователно корпуснобазираният подход, който допълва информацията от издадените два академични речника на българския език, като този подход осигурява в голяма степен пълното обхващане на глаголните неологизми в изследването.

В пространния Увод се излагат основните схващания относно същността на неологизмите, както и теоретичната рамка на изследването. Очертават се причините за тяхното възникване и се представят методи и подходи, които имат място при анализа на семантичните глаголни неологизми и моделите на вторична номинация.

Първа глава е посветена на особеностите на лексикалните глаголни неологизми. Много детайлно са разгледани проблеми, свързани с начините на тяхното възникване, с отношенията между нови глаголи и нови имена за действия, а също и с парадигматичните отношения при новите глаголни лексеми и значения.

Обстойно са разгледани лексикалните глаголни неологизми, резултат от словообразуване, заемане (които са малко на брой), транзитивация и дерективация на непреходни възвратни глаголи. Тези нови глаголи, които са мотивирани от именни неологизми, са разгледани като резултат от тяхната словообразователна интеграция. Голяма част от новите глаголни лексеми са образувани именно в резултат на този процес.

Установяват се най-активните суфикси при образуването чрез суфиксация лексикални глаголни неологизми, при което се достига до ценни наблюдения. Потвърждават се изводите на други изследователи за активизация на суфиксите *-ира-* и *-изира*, формиращи двувидови глаголи. Същевременно се установява активност на суфиксите *-ва-* и *-н-* в компютърната област, където повече от половината нови глаголи са видови двойки, образувани с тях (с. 22).

Разгледани са много подробно отношенията на мотивираност между нови глаголи и нови имена на действия на *-ция* и *-не* и заемки със завършек *-инг*. Разграничени са два хронологични модела: едновременно поява на нови глаголи и имена за действия и вторична поява на глаголи с обратна мотивираност, които възникват след появата на деноминално име за действие (без изходен глагол). Установени са редица глаголи с обратна мотивираност като напр. *чипирам*, мотивиран от *чипиране*, *бордвам* – от *бордване*, *аутсорствам* – от *аутсорсинг*.

Благодарение на широкото използване на корпусни данни авторката представя редица обективни данни относно тяхната честота и прави задълбочени наблюдения, например това, че голяма част от глаголните неологизми са мотивирани от именни неологизми със суфикс *-ция*. Корпусни данни за честотата на думите, в съчетания с данните от лексикографските източници, се използват и при определяне посоката на словообразователна мотивираност при глаголни неологизми и нови имена за действия, като се прави основателната уговорка, че поради динамиката на неологичните процеси понякога е невъзможно да се определи кой неологизъм е възникнал най-напред.

В първа глава е отделено място и на парадигматичните отношения при лексикалните и семантичните глаголни неологизми, като се разглеждат случаите на синонимия, антонимия и омонимия. Авторката достига до интересно наблюдение за наличие на редица случаи на синонимия между лексикални и семантични неологизми при компютърната лексика. Отбелязани са антонимните двойки при разглежданите единици, които се проявяват както между лексикални, така и между семантични глаголни неологизми. Специално се подчертава възникването на многобройни нови антоними на вече съществуващи глаголи в обществено-политическата област.

Втора глава е посветена на неосемантизмите, възникнали в резултат на вторична номинация. Разглеждат се пътищата и причините за тяхното възникване: чрез калкиране, развитие на съотносителни значения при думите от едно словообразователно гнездо (най-често при съществително име и образуван от него глагол) или семантична кондензация на изходен фразеологизъм.

С приносен характер е тази част на труда, в която се разглеждат моделите на вторична номинация при глаголните неосемантизми. Н. Костова разработва собствен оригинален подход, като описва метафоричния пренос при тях въз основа на няколко критерия: когнитивна метафора, която обуславя метафоризацията; мотивационен признак, въз основа на който се извършва преносът, и промяна на обекта и субекта на действието. Авторката представя много детайлно семантиката на установените глаголни неосемантизми, като значенията им са формулирани прецизно и подкрепени с редица примери.

Н. Костова извежда голям брой концептуални метафори, с които обяснява причината за метафоричния пренос при анализираниите нови значения. Например метафората *Компютърът е човек* е в основата на новите значения на такива глаголи в компютърната област като *заспивам, мисля, чета*. С метафората *Компютърът (или програмата, файлът, сайтът) е място в киберпространството* се обясняват новите компютърни значения на глаголите за движение *влизам, излизам, посещавам*. Метафората *Човекът е компютър* обуславя новите значения на глаголите *бъгвам се, тунинговавам (се)*. Посочени са и редица кулинарни и медицински метафори, обуславящи метафоричния пренос съответно при глаголи като *пека, пържя, изпичам* и *заразявам, лекувам*.

Много ценен резултат от семантичното описание на глаголните неосемантизми са установените 7 модела на вторична номинация, при които се отчита промяната в обекта или субекта на действието. Изведени са моделите действие с обект предмет – действие с обект компютър, компютърна програма, файл и под. (при *зареждам, качвам, надстроявам* и др.), действие с обект предмет – действие с обект човек (при *употребявам, капсулирам*); действие с обект човек – действие с обект компютър, компютърна програма, файл и под. (*заразявам, инфектирам, лекувам*) и др.

Установените особености на метафоричния пренос и изведените модели на вторична номинация представляват принос към изследването на метафоричните нови значения в българския език, а също така и към установяване на моделите на метафоризация при глаголната лексика. Използваната оригинална методика за описание на сложните процеси на метафоризация и прецизно представените значения на глаголните неосемантизми са показателни за уменията на Н. Костова за задълбочен и точен семантичен анализ.

При типологията на метонимичните значения, които са малобройни, се използва методиката на П. Пехливанова и изведените от нея метаезикови формули. Н. Костова установява наличието и на двата модела на вторична номинация, установени от П. Пехливанова: ‘компонент от действие → действие’ и ‘проява на действие → действие’. Установените метонимични неосемантизми са групирани в няколко подгрупи към всеки от двата типа. При втория подтип например са отделени подтиповете: *Издавам, произвеждам шум, звук → когато → извършвам действието* (например компютърните значения на *цъкам,*

щракам и Изпускам, отделям пушек, дим → когато → извършвам действието, напр. при новото значение на глагола *изпушвам* (за компютър, машина).

Трета глава съдържа класификация на глаголните неологизми – лексикални и семантични, според сферата им на употреба. Достига се до извода, че глаголните неологизми се използват в няколко области: компютри и информационни технологии, обществено-политическа сфера, икономика, битова сфера (където те представят различни състояния на човека, негови постижения, интимни отношения, забавления и др.), музика и спорт. Установява се, че най-значителен е броят на глаголните неологизми в сферата на компютърните и информационните технологии.

Много ценна по съдържание е и Четвърта глава, в която се разглеждат особеностите при лексикографското представяне на глаголните неологизми в неологичните речници. Н. Костова достига до извода, че те отразяват посоката на мотивираност, системните връзки, стилистичната маркираност и приемливостта на представените глаголни неологизми.

Авторката установява спецификата на лексикографско представяне на глаголните неологизми, като анализира интуитивно следваната практика в двата академични неологични речника на българския език. Извежда принципите за избор на съответния тип дефиниция. Установява, че с описателни дефиниции се представят неологизми с висока фреквентност, многозначни неологизми, повечето неосемантизми и др. Структурно-описателни дефиниции се използват при дефиниране на нови глаголи, образувани от именни неологизми с по-висока честота, а също така и при нови глаголи с обратна мотивираност. Синонимни дефиниции се използват при неологизми с по-ниска честота, а също така и при нежелателни неологизми (напр. неподходящи заемки, които се тълкуват с домашна нова дума или ново значение, напр. *сейввам* се тълкува чрез *записвам*).

Установените от Н. Костова принципи при лексикографското представяне на неологизмите са много полезни и с оглед на практическата лексикографска работа – включително и при работата по следващия неологичен речник на българския език.

Направените в монографията важни наблюдения и изводи по отношение на глаголните неологизми и тяхното лексикографско представяне обуславят нейния принос за българската неология и неография.

Сия Колковска / Sia Kolkovska

✉ Проф. д-р Сия Колковска

Секция за българска лексикология и лексикография
Институт за български език „Проф. Л. Андрейчин“ при БАН
бул. „Шипченски проход“ 52, бл. 17, 1113 София, България

✉ Prof. Sia Kolkovska, PhD

Department of Bulgarian Lexicology and Lexicography
Institute for Bulgarian Language, Bulgarian Academy of Sciences
52 Shipchenski prohod blvd., bldg. 17, Sofia 1113, Bulgaria